

בינת המשפט

עניי ממונות אקטואליים

בית הוראה "בינת המשפט" לעניי ממונות

פקס: 0722579363 דואר אלקטרוני: y.baskal@gmail.com

בס"ד, גליון צו, פרשת תבא, תשע"ד

טל: 0527611435

א. השתמשות בכתובות של קופת צדקה. ב. מוהל שקיבל קשר של קלינטים, על ידי שחבירו כיבדו למול תחתיו. ג. גנב

אבטיחים ממקשאות ואינו יודע למי להחזיר מה יעשה.

ונראה לעניות דעתי בזה, דאפילו אם נאמר שאין חיוב ממון לשלם על הנאה זו, אבל נראה שכלפי שמים אין לעשות זאת ללא תשלום לקופת הצדקה, כי דבר מכווער הוא להשתמש בדבר החסוי שלהם, ומאן דסני עלך לחברך לא תעביד, ואין זה השתדלות שחובתנו לעשות לפרנסה על ידי השתמשות זו. ואין זה דומה למישמע באקראי על נדיב וכדו' כיון שכל הקופה מיוסדת על הקשרים עם הנדיבים.

אבל נראה שאם משלם לקופת הצדקה כפי התשלום המקובל על קבלת שמות נדיבים יוצא ידי שמים, ואינו צריך להודיעם כלל שמשמש בשמות, אלא לתרום עשר או חמש עשרה אחוזים, כפי שמקבל עבור קופת הצדקה, וכל זה רק אם בודאי אין הנדיבים פוחתים תרומתם לקופת הצדקה מחמת תרומה זו.

ועוד נראה שאין הבדל בין אם הוא עובד בקופת הצדקה בשכר או בחינם, כיון שאפילו אם עובד בחינם, אין רצונם שישמשו בכתובות שהגיעו אליהם.

ב. מוהל שקיבל קשר של קלינטים, על ידי שחבירו כיבדו למול תחתיו

"אני מוהל באחת מערי אירופה. באותה העיר יש עוד מוהל. כיון שהמוהל השני היה צריך לנסוע לחו"ל, הוא ביקש ממני שאמלא את מקומו, ונתן לי כמה תאריכים של מילה שהוזמן אליהם. בס"ד נשאתי חן בעיניהם, והרבה ביקשו ממני את הפרטים שלי. הם אינם בני הקהילה של המוהל הראשון, אבל הם באו למילה שהוזמן המוהל הראשון, ומחמת זה באו אלי. נתתי להם את הפרטים שלי. אבל לאחר מעשה, נפשי בשאלתי, האם אין בזה השגת גבול, שהרי הם באו על ידי הזמנה שהוזמן ידידי המוהל".

תשובה

מעיקר הדין אין איסור כלל, אבל ממדת חסידות ראוי שלא להשתמש בהם.

ביאור התשובה

הנה חיוב תשלום לספסר, הוא רק כאשר מקשר בין קונה למוכר, אבל הגורם שהביא לידיעת מוכר שיש קונה, או שהביא לידיעת קונה על המוכר, אין דינו כספסר אלא גורם בלבד, ולא חייבו חז"ל תשלום לגורם, שהרי בודאי אין לדבר סוף. ובנידון דידן, אם היו בני הקהילה של חבירו באים אליו, יתכן שיש בזה חשש השגת גבול,

א. השתמשות בכתובות של קופת צדקה

"אני עובד בשכר בקופת צדקה. כעסקן, תפקידי לפנות לגבירים שהבטיחו נדבות לקופת הצדקה וכדו', ממילא אני מתוודע להרבה מאות אנשים שלא ידעתי שיש ביכולתם לתרום. האם מותר לי להשתמש בכתובות אלו לעצמי, כיון שאני עומד לחתן את בתי תחי' ומצבי דחוק מאוד"

תשובה

אם יש חשש שיפתחתו לקופת הצדקה, אסור להתשתמש בכתובות, זה השגת גבול. אם לא יפחתו, בפתחי חושן מתיר. ולענ"ד יש להסתפק בזה, מחשש שנהנה מנכסי חבירו, לפיכך ראוי לשלם להם כמה שמקבול לשלם עבור קבלת כתובות של נדיבים. ואין הבדל בין עובד בשכר, או עובד בחינם.

ביאור התשובה

כתב הגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל, בספרו פתחי חושן (חלק ה, גניבה ואונאה פרק ט' הערה כז) וז"ל: "ונראה, דהוא הדין במוסד שהשקיע הוצאות וטרחה להשיג כתובות של נדיבים, וזה רוצה להשתמש באותן כתובות, שיש בו איסור השגת גבול, ועל כל פנים מדין מערופיה. **וכל זה אם ידוע שעל ידי שזלח לאותם כתובות, לא ישלח הראשון**" עכ"ל. לפי זה אם ידוע וברור שהנדיבים לא יפחתו מתרומותיהם לקופת הצדקה אין איסור בדבר. ואם יש חשש שיפתחו מתרומותיהן לקופת הצדקה אסור.

אבל דבריו צריכים עיון, שהרי יצירת קשר וקבלת מידע על נדיבים, הם דברים השווים כסף, ואנשים משלמים עבור השגת כתובות של נדיבים כסף רב, אם כן גם אם הנדיבים ישלחו לראשון ולא יפחתו ממנו, לכאורה יש לאסור להשתמש ברשימת כתובות שביד האחד, אחר שטרחה, והם המצאה שלו, וידעתם היא שזה כסף. ומה שכתב הפתחי חושן להתיר הוא על איסור השגת גבול, שכיון שלא יפחתו מתרומותיהן לראשון אין איסור השגת גבול, כיון שיסוד איסור השגת גבול הוא רק כששיג גבול פרנסתו, לפיכך, אם בפתחת חנות לא יפחתו קונים מחבירו, אין בזה השגת גבול לפיכך כתב הפתחי חושן שמדין השגת גבול אין לאסור להשתמש בכתובות של אחרים אם הנדיבים לא יפחתו את תרומותיהן, אבל יש לדרון האם אין בזה איסור גזל, מדין בעלות על כתובות אלו, וזכות יוצרים. וחיפשי הרבה בדבר, ולא מצאתי מי שדן בזה.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ונראה בטעמו, דכשם שבפקדון (סי' רצב) או אבדה שמתקלקלת (סי' רסז) יש להפריש מעות ולהציל את הפקדון או האבדה, הוא הדין בזה. דאין לומר שיניח לפירות להתקלקל, דודאי ניחא לבעליהם שיפריש מעות ולא יקלקל הפירות, וכיון שהפריש מעות חליפין לפירות, יכול להשתמש בהם, שהרי הניח חליפיהן.

ספק אם יש חיוב השבה

עוד יש לעיין, אם יש באבטיחים הללו שוה פרוטה. שהרי יודע שחלק גדול מהפירות נזרקים כדי לשמור על שער השוק. וכן עיקר המחיר הוא עבור העבודה והשיווק, שזה כמעט כל המחיר. לפיכך, מי שנוטל כמה אבטיחים משדה, אף על פי שבודאי אסור ליטול אבטיחים מהשדה והוא איסור גזל, אבל נראה שדינו כגזל פחות משה פרוטה, שאינו בתורת השבה, כמבואר בסימן ש"ס סעיף ב.

[באמת שאלתי ידיד מהצפון, האם נראה לו שיש בהם שווה פרוטה. ואמר לי שלדעתו יש בהם שוה פרוטה, כי מה שלא נמכר נותנים לצדקה, ומקבלים החזר מס. ובצפון לא נזרקים פירות, רק במרכז הארץ].

דין נתינת צדקה עבור הנגזל

עוד יש לעיין, דהנה כתב בפתחי חושן (נגבה עמ' ק"י בהערה) וז"ל "ועל כל פנים משמע, שרק בצרכי רבים יש צד של השבה במקצת. אבל מסברא נראה, שאין שום ענין לתת לצדקה, אף כשאנו יודע ממי גזל כו'. ונראה, שמה שמספרים בשם גדולים שכשבא לידם ממון אחרים נתנו לצדקה עבור בעל הממון, אין זה אלא כשמעיקר הדין אין חיוב השבה, ורק לפנים משורת הדין עשו כן, דמכל מקום עולה הצדקה לבעל הממון, כדמשמע בספרי דברים כד, יט. והמאירי כתב בחיבור התשובה מאמר א' פרק יא, שהזוכה בגזל הגר בזמן הזה ראוי שיתנו לצדקה". לפיכך, אם נאמר שאינו שוה פרוטה ראוי לתת לצדקה.

ואולי לצאת ידי שמים מכל הצדדים, יפרישו שווי של אבטיחים שעולים בשוק, שזה הרבה יותר משוים בשדה, כדי שלא יהנו מגזל. ויעשו בהם צרכי רבים, אולי סידורים לבית כנסת בצפון. ומלבד זאת עוד יתנו לצדקה שווי האבטיחים לזכות בעלי האבטיחים, ובזה יכפר להם העוון. ויש לעיין אם צריך לברך, דכיון שהוא מפריש מעות על שווי הגזל, אולי חייב לברך, שלא אמרו שלא לברך אלא כאשר לא הפריש מעות. אבל לעניות דעתי אם יעשו כפי שכתבנו יש להם גם לברך.

בית הוראה "בינת המשפט", נותן מענה לכל פונה בכל עניני ממונות – שלא על מנת לקבל שכר. כל המעוניין להנציח קרוב לעילוי נשמתו, על גליון "בינת המשפט", או מי שנדבה ליבו להרים תרומה להחזקת המפעל הגדול הזה, ולהפצת הגליון, אפשר לשלוח תרומות לכתובת: ת.ד. 607 בבני ברק. מיקוד 5110501 לפרטים: טל, 052-7611435

אבל הבאים לברית מחוץ לישוב, ואינם בני הקהילה, אין בזה חשש כלל לחייבו משום השגת גבול, כיון שהוא גורם בעלמא.

אבל מכל מקום, ממדת חסידות ראוי שיאמר לחבירו ולבקש רשותו, כיון שבודאי גורם לו צער, שעל ידו באו אלו אליו, והוא כביכול הכירו להם. לכן נראה, שממדת חסידות ראוי להחמיר על עצמו.

ג. גנב אבטיחים ממקשאות ואינו יודע למי להחזיר מה יעשה.

"כמה בחורים היו בטיול בצפון, וכשעברו ליד מקשאות של אבטיחים גנבו כמה אבטיחים. הם חשבו שזה הפקר. ולאחר שהתברר שהמקשאות שייכים לבעלים, נפשם בשאלתם מה עליהם לעשות, היות והיו שם הרבה מאוד מקשאות, ואינם זוכרים מהיכן נטלו, ואין שום אפשרות להחזיר לבעליהם את האבטיחים, לפיכך איך יעשו השבת הגזלה, והאם מותר להם לאכול את האבטיחים שגזלו, והאם בברכה".

ספק אם יתקן החטא על ידי השבה לצרכי רבים

הנה באמת אם האבטיחים שגזל הם שוה פרוטה, יש בעיה להשיב על ידי עשיית צרכי רבים מכמה וכמה סיבות: א. דהנה כתב הסמ"ע (סימן שס"ו ס"ק ה) דהטעם שעושה צרכי רבים הוי כהשבה, דאז גם הנגזל יהנה מן הדברים הנעשים מדמי הגזילה. ולפי זה, בנידון דידן קשה מאוד לומר שהנגזל יהנה מגזלה אם יעשה צרכי רבים. ב. בפתחי חושן (גניבה פרק ד' הערה נ עמ' קט) כתב סברא ישרה בדין השבה על ידי צרכי רבים, וז"ל "ויש לעיין בהגדרת גזל רבים, שמסתברא נראה, שאם גזל מכמה בני אדם ואינו יודע מי הם, שאינו נפטר בצרכי רבים. ואלה המנויים בשולחן ערוך, התעסקו וגזלו מהרבה בני אדם. ולולי דמיסתפינא נראה, שלא תיקנו צרכי רבים אלא כשעסקיהם הוא עם רבים, כגון המנויים בשולחן ערוך (סימן שס"ו סעיף ב) וכן במשקולות, אבל מי שגזל מרבים, אפשר שלא נאמר בו תקנה דצרכי רבים, ובפרט שגם תקנת צרכי רבים אינה תקנה גמורה, שאם יודע לו בבירור מי שגזל ממנו, נראה שחייב להחזיר. ואפשר שגם מכמה יחידים יש מקום לתקנה זו, על כל פנים עד שיודע לו ויחליט בלבו שכאשר יודע לו יחזיר.

מותר להשתמש בפירות אבודין

ואחרי כן כתב, וז"ל: "ויש להסתפק, במקום שאינו יכול לעשות צרכי רבים, או שיכול, אלא שברור שהנגזל לא יהנה מכך, כגון שנמצא במקום רחוק ממקום הנגזל, אם יש עליו חיוב להוציא הגזילה מידו על כל פנים, כדי שלא יהנה מן הגזל. ונראה, שאם גזל פירות או דבר העומד להתקלקל, מותר להשתמש בהם, אלא יפריש מעות כפי שווים".